ների կազմութեան և զեկավարութեան գործը դեռ հեծում է կենդրոնական ուղղութեան լուծի տակ։ Անհատի ազատ զարգացումն և անհատական գործունէութեան անխնամակալ ընթացքը յատուկ անգլո-սաքսոնական է, որին հասնելու համար դեռ շատ պիտի աշխատեն այլ ազգեր։ Մեր ուշադրութիւնն հետևաբար այդ խնդրի վերաբերութեամբ պիտի դարձնենք ուսուցիչ պատրաստելու եղանակի այն պարզ ձևի վերայ, որ արդէն մշակուած է Անգլիայում և որին հետևելու ոչ մի դժուարութիւն չկայ։ Մեր ծխական դպրոցները մեծ կարիք ունին պատրաստուած և հմուտ ուսուցիչների, որոնց սակայն դժուար է փողոցում գտնել, ուստի միթէ հնարաւոր չէ մեզ համար ևս անգլիական ընթացքը։ Մեզ թուում է, որ այդ հնարաւոր և դիւրաւ իրագործելի է. եթէ մեր երկդասեան դպրոցներում աւարտողներից ընդունակներին մի քանի տարի պահենք նոյն դպրոցներում փորձուած ուսուցիչների ձեռքի տակ և ապա հնար տանք որ և է թեմական դպրոցում, Գ. ճեմարանում և տէրութեան ուսուցչանոցներում մանկավարժական գիտութեան և իրենց աւանդելի առարկայից ծանօթանալու, մեզ թուում է, թէ դիւրաւ լուծած կը լինինք մի շատ կարևոր խնդիր։ Այդպիսի լուծումն շատ կը դիւրացնէ մանաւանդ վարժուհիների պատրաստութիւնը, որի համար մենք այժմ ոչ մի ելք չունինք։

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ.

Ռէօնտգէնի գիւտը.—Ամբողջ լուսաւոր աշխարհում մեծ աղմուկ է հանել Վիւրցբուրգի համալսարանի ֆիզիկայի ուսուցչապետ Ռէօնտգէնի գիւտը։ Անցեալ տարուան վերջին միայն հաղորդեց նա իւր գտած լուսոյ նոր աղբիւրի եւ դրա մէջոցով լուսանկարելու մասին։ Արդէն երեսուն տարի կը լինի, որ լուսոյ նոր աղբիւրի նշաններ յայտնի են գիտութեան մէջ եւ բազմաթիւ գիտնականներ իրենց նուիրել էին այդ խնդրի լուծման, որ վերջնականապէս յաջողուեց Ռէօնտգէնին։ Այդ նորագիւտ լոյսն անտեսանելի է մեր աչքին եւ թափ է անցնում փայտի գործարանների եւ մետաղների (բացի պլատինից) մէջով։ Ահա այդ լոյսի մէջոցով, որ մի անօդ խողովակի մէջ է ժողովուում, նա լուսանկարում է այն ապակիների վերայ, որ գործ են դրուում լուսանկարչութեան մէջ։ Այդ անօդ խողովակի միջով պէտք է անցկացնել եւ ելեկտրականութեան մի ներածական հոսանք։ Շնորհիւ այդ նոր գիւտի կարելի է արկղիկների մէջ եղած իրերի պատկերն հանել, ինչպէս նաեւ փայտէ պատի միւս կողմում եղած իրերի պատկերը լուսանկարել։ Պատկերազարդ հանդէսներն արդէն արտատպում են այդ ձեւով լուսանկարուած առարկաների պատկերները։ Հետաքրքրական է մարդկային ձեռքի պատկերը, որի վերայ ձեռքի եւ մատների միայն ոսկրներն են երեւում իրենց բոլոր խաղերով։ Այս գիւտը մեծ նշանակութիւն ունի բժշկականութեան մէջ, որովհետեւ դրա շնորհիւ հնարաւոր կը լինի հեշտութեամբ եւ ճիշդ վիրաբուժական գործողութիւնների ձեռնարկել եւ ներքին հիւանդութիւնները հետազօտել։ Գերմանական կայսրն այդ գիւտի մասին կարդալով իւր մօտ հրաւիրեց Ռէօնտգէնին եւ պալատում փորձ անել տուաւ, որ յաջողութեամբ պսակուեց։ Փորձից յետոյ կայսրը Ռէօնտգէնի պարանոցին ինքը կախեց պրուսական թագի նշանի 2 աստիճանն եւ իրեն սեղանակից արաւ։ Հեռագրներն հաղորդում են, որ այդ լուսանկարչութեան փորձեր են եղել Պետերբուրգում մեծ յաջողութեամբ։

Վիճակագրական.—1894 թուականի վիճակագրութիւնը Փրանսիային աւելի նպաստաւոր է, քան թէ նախկին տարիներինը։ Մինչդեռ ամենուրեք յեղյեղուում է այն կարծիքը, թէ ժամանակակից Փրանսիան ղէպի մահն է գնում, որովհետեւ մեռնողներն աւելի են ծնուողներից. այս նոր վիճակագրութիւնը ցոյց է տալիս, որ նորածիններն 5% աւելի են մեռնողներից։ 1894 թուին Փրանսիայում ծնուել են 833,588 հոգի եւ մեռել են 813,620։ Կատարուած ամուսնութիւնների թիւն է 286,662, իսկ բաժանուողներինը 6,419։ Այս թուերի համեմատութիւնից նախկին տարուան թուերի հետ երեւում է, որ 632 պսակ անցեալ տարի աւելի է եղել, իսկ մահերից պակսել են 51,908 եւ ծնունդներից 19,284։

Լեւոն ԺԳ.-ի կոնդակները.—Հռովմի պապը տարին մի քանի ընդհանրականներ է հրատարակում. այդ ընդհանրականների նպատակը վերջին ժամանակներս եկեղեցեաց միութիւնն է։ Այժմ Լեւոն ԺԳ. զբաղուած է կրկին մի կոնդակի խմբագրութեամբ, որ պիտի ուղղէ ամբողջ քրիստոնէութեան։ Այս առթիւ լրագիրներն հաղորդում են պապի կոնդակ գրելու եղանակը։ Կոնդակի նիւթը մշակելուց յետոյ պապը կանչում է իւր ծիրանաւորներից մէկին, որին ամէնից աւելի է հաւատում եւ հաղորդում է նորան իւր ծրագիրը, սա գրում է կոնդակն իտալերէն եւ ներկայացնում է պապին, որ ուղղագրելուց յետոյ յանձնում է մի լատինագէտ ծիրանաւորի, որ թարգմանէ լատիներէն այդ թարգմանութիւնը տպագրուում է եւ պապի սրբագրութեան յանձնուում։ Այս տպագրուած օրինակներից պապն ուղարկում է հեղինակաւոր անձանց եւ նորանց նկատողութիւններն ի նկատի առնելուց յետոյ միայն սրբագրում եւ կրկին երկար խորհելուց յետոյ միայն հրատարակում է։

Չինական համալսարան.—Ճապոնիայի յաղթանակը Չինաստանի վերայ իւր ազդեցութիւնն սկսել է գործել. չինացիք դուրս են գալիս իրենց փակուած դրութիւնից եւ քաղաքակրթուել են ուզում։ Առաջիկայ աշնանը Թեան—Ցինում կը բացուի առաջին չինական համալսարանը, որի համար նախապատրաստող դասընթացներ են հիմնուում ամենուրեք։

Նկարչութիւն. — Պետերբուրգում մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Նորերս աշխարհահռչակ հայ նկարիչ Այվազովսկու ցուցահանդէսը, ուր ներուսի ծովանկարիչն 78 պատկեր էր ի հանդէս հանել: Այդ ցուցահանդիսով Այվազովսկին իր վրայ հրաւիրեց կրկին Ռուսաստանի եւ արտասահմանի մամուլի ուշադրութիւնը եւ արժանացաւ յատուկ պատիւների Ռուսաց պալատի կողմից: Հազիւ վերջացաւ Այվազովսկու ցուցահանդէսը, որ բացուեց ռուս յայտնի նկարիչ Վերեշչագինի պատկերահանկէսը, որ նոյնպէս 78 նկարից է բաղկացած: Ռուս նկարչի յատուկ առարկան պատերազմն է, որի սարսափները ներկայացնելով նա կամենում է զգուանք յարուցանել պատերազմի դէմ: Այս անգամ Վերեշչագինը նիւթ է վերցրել Նապոլէօնի 1812 թ. արշաւանքը:

Սուրճն իբրեւ թոյն. — Նորերս կրկին փորձեր են եղել հետազօտելու սուրճի ազդեցութիւնը մարդուս վրայ: Այդ հետազօտութիւնից երեւում է, որ սուրճի չափազանց գործածութեան ազդեցութիւնը բոլորովին նման է ոգելից ըմպելիների ազդեցութեան, որ ներգործում է մէջքի ուղեղի վրայ, ախորժակը փոխում է, քունը կտրում է, անդամների դողդողալ է յառաջացնում եւն եւն: Այս ամէնի մէջ մի բան մխիթարական է, որ բոլոր այլ հիւանդութիւնները շուտով անհետանում են, եթէ մարդ դադարում է սուրճ խմելուց:

Ելեքտրականութեան ազդեցութիւնը բուսականութեան վրայ. — Վաղուց է փորձեր են լինում իմանալու թէ ի՞նչ ազդեցութիւն ունի ելեքտրականութիւնը բոյսերի վրայ: Փորձերն հաստատում են, որ եթէ ելեքտրական հոսանքներ անցնենք այն արտերով, ուր ցանուած են հացաբոյսեր, շատ նշանաւոր արդիւնքներ կը ստանանք, մինչդեռ այլ բոյսերի վերաբերութեամբ հակառակ հետեւանքների կը հասնենք:

Վաճառելի օդ. — Օդի եւ թթուածնի հեղուկ դարձնելու փորձերի հետեւանքը պիտի լինի արհեստական օդակազմութիւնը: Պ. Լինդի եղանակով այժմ կարելի է օդի մէջից մի ժամում 70 % թթուածին ունեցող մի խորանարդ մետր օդ ձեռք բերել: Այս ձեւով օդ ձեռք բերելը թանգ չը լինելով, մենք կարող ենք հարիւրաւոր լիտր օդ գնել, որ 70 % թթուածին ունենայ փոխանակ 21 % թթուածին ունեցող օդի, որ մենք սովորաբար շնչում ենք: Այս հանգամանքը մեծ նշանակութիւն ունի բժշկութեան համար, որովհետեւ շատ հիւանդների ուղարկում են լեռներն ու ծովերի վրայ, որ օդով բժշկուին, այժմ ամէն տեղ կարող ենք լեռնային եւ ծովային օդ ունենալ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ.

Հայաստանեայց եկեղեցին մի տառապալից տարի եւս բոլորեց. այսօր նոր տարուան սեմին երբ մի ակնարկ ենք ձգում անցած 1895 թուականի վրայ, ստիպուած ենք խոստովանել մեր հայրերի անդրդուելի համոզումը, թէ «եկեղեցին մարդու ձեռքի գործ չէ, ոչ թագաւորների պարգեւ և ոչ էլ արուեստների ճարտարագործութիւն, նրա հիմունքը ոչ ներքինք կարող են շարժել և ոչ վերինները խախտել»: Այս համոզումը մեր մէջ ամրապնդելու համար մի փաստ եւս աւելացաւ, դա էր այն սոսկալի հալածանքը, որին ենթարկուեց հայ եկեղեցին Տաճկաստանում, ուր մի յետին դիւղ, մի հեռաւոր քաղաք և մի մարդաբնակ ագարակ անդամ չմնաց, որ չողողուէր հայ քրիստոնէի արիւնով: Հնագարեան սրբավայրերն այրուեցան մոխիր դարձան, ս. սեղանի սրբութիւնը պղծուեց, Աստուծոյ պաշտօնեաները մորթուեցան և բանի քարոզիչների մարմնից տիկ հանուեց: Տասնեակ հազարներով նոր նահատակներ ունեցաւ մեր ս. եկեղեցին և շատ փոքրաթիւ դասալիքներ միայն, որոնք հալածանքին չը դիմանալով մահմետական դարձան: Այս թշուառութեան մէջ հայի միակ մխիթարութիւնն իւր հարց Աստուածը մնաց, որ անշուշտ գութ պիտի ձգէ երկրիս զօրաւորների սիրտը թափուած արիւնը բաւական համարելու:

Այս գալիք աղէտները գուշակելով ազգիս անձնուէր Հայրապետը ձմերային դառնաշունչ օրերին ուղի ընկաւ և կիսամեայ ժամանակով պանդխտելով հասաւ մինչև ռուսաց մեծազօր Կայսեր պալատն, ուր սիրալիր ընդունելութիւն գտաւ և իւր հալածուած հօտին հովանաւորելու խնդրեց: Կայսերական յուսադիր խօսքերով մխիթարուելով Վեհափառ Հայրապետը դարձաւ կրկին իւր աթոռը:

Նորին Վեհափառութիւնն իւր ուղևորութեան միջոցին այնպիսի մխիթարութիւն պատճառեց ցրուած հայ հօտին, որ դարերէ ի վեր նա չէր ստացել:

Եկեղեցական վարչութեան մէջ անցեալ տարի քիչ փոփոխութիւններ միայն եղան. ս. Էջմիածնի սինոդի անդամներից միայն մէկը, Գերապ. Արիստակէս եպիսկոպոսն, արժանացաւ Նորին Վեհափառութեան շնորհին և արքեպիսկոպոսութեան պատիւն ստանալով Նշանակուեց առաջնորդ Աստրախանու թեմի: Այսպէս սինոդում մնացին հին անդամներից միայն Գերապ. Երեմիա, Սարգիս, Արիստակէս եպիսկոպոսներն և բարձրապատիւ Վահան վարդապետը. նոր անդամ հաստատուեցաւ բարձրպ. Աշոտ վարդապետը, իսկ միւս աթոռները դեռ եւս թափուր են մնացած:

Թեմերի վարչութեանց մէջ եւս փոփոխութիւններ եղան. Շամախու թեմական հաստատուեց Նոյրընծայ սրբազան Մակար եպ. Բարխուդարեան, որ առաջարկուած էր իբրև ժամանակաւոր կառավարիչ, Աստրախանու թեմի ժամանակաւոր կառավարիչ Նորընծայ Խարէն եպիսկոպոսի փոխարէն թեմական հաստատուեց Գերապ. Արիստակէս սրբազանն, իսկ Բեսարաբիոյ թեմի կառավարիչ հաստատուեցաւ բարձրապ. Յուսիկ Վարդապետը,